

A GYILKOS GALÓCA ÉS NÉHÁNY RITKA GOMBA ELŐFORDULÁSA SZEGED KÖRNYÉKÉN

Írta: KAMARÁS GÁBOR

A nagygombák előfordulásáról, különösen a termőhelyeket illetően, már nagyon sokféle vélemény hangzott el. Leggyakoribb vélemény, hogy az Alföld klímája és termőhelyi viszonyai, mint az erdők és a kevés csapadék, nem kedveznek a gomba-vegetációnak.

E tanulmányhoz egyrészt az 1972-es évben nagyobb méretekben előforduló gombamérgezések adták az indítékot, másrészt annak igazolása, hogy a Dél-Alföld gombászatilag még kevésbé ismert területén is akadnak olyan fajok, melyeket az idevonatkozó irodalom [1, 3] még kedvezőbb körülmények között is „ritka”-ként említ.

E munkában ismertetett fajok gyakoriak lehetnek középhegységeinkben és a Dunántúlon, de Szeged környékén mindig igen ritkán találtam. Több fajt a vizsgálati időszak hét éve alatt mindössze egy alkalommal sikerült fellelnem.

Vizsgálati területem Szeged környéke. Szeged város külterületét, továbbá Sándorfalva, Szőreg, Deszk, Sövényháza környékét dolgoztam fel. Igen változatos e terület: szikes legelők és lombos erdők egyaránt megtalálhatók. Kedvező csapadékos és meleg időjárás esetén az itteni gombamennyiség olykor vetekszik a hegyvidéki erdőségek gombahozamával. Mindinkább kialakul bennem az a vélemény, hogy az Alföldnek e részén jóval több gomba terem, mint azt a közhiedelem tartja.

Az alkalmanként tömegesen megjelenő kalaposgombák közül elsőként a gyilkos galóca előfordulását szeretném részletezni.

A gyilkos galóca (*Amanita phalloides* Fr.) termőhelyeként BOHUS—KALMÁR—UBRIZSY munkái [1] csak általánosságban említi a lomberdőket, kiemelve, hogy e faj főleg tölgyfák alatt fordul elő.

Tapasztalataim szerint az Alföldön a tölgyeseken kívül előfordul nyárligetekben és nyárerdőkben is. Megjelenéséhez olykor egyetlen tölgyfacsemete is elegendő, ami a tölgyvel való gyökérkapcsolatra utal.

Tölgy- és vegyes-erdőkben, azok szélein az erdei csiperkével (*Psalliota silvatica*) és a sárguló csiperkével (*Psalliota xanthoderma*) gyakran együtt jelenik meg. Többször is megtörtént, hogy a csiperkéket a fiatal gyilkos galócák közül szinte egyenként kellett kiválogatni. Mégis az Alföldön jóval kevesebb halálos kimenetelű gombamérgezés fordul elő, mint a Dunántúlon, vagy akár Budapest környékén. Mi ennek az oka? Valószínűleg a következő:

1. A szegedi piacon árult gombák zömét a szikes legelőkön gyűjtött szegfűgomba (*Marasmius oreades* Fr.), a mezei csiperke (*Psalliota campestris*), valamint az őzlábgomba (*Lepiota procera*) adja. A fenti fajok közül az őzlábgomba és a szegfűgomba nem téveszthető össze a gyilkos galóccal. A csiperke réti előfordulási területén pedig a gyilkos galóca nem található.

2. A gyilkos galóca tömeges előfordulási helye a tölgyerdő. Szeged környékén

és általában az Alföldön ebből az erdőtípusból található a legkevesebb. Ezáltal a gyilkos galóca termőterülete, így gyűjtési lehetősége is minimálisra csökken.

3. A Szeged környéki területek nem tipikus kirándulóhelyek, mint pl. a budai hegyek. Utóbbi helyekre hétvégeken a gombaismeret nélkülről túristák ezrei látogatnak, s szakismeret híján sokan esnek gyűjtőszenvédélyük áldozatává.

Sok utánjárásom ellenére sem sikerült kiderítenem a Szeged előforduló gombamérgezések számát. Pontos adatot erre vonatkozólag senki nem adott. A mentőállomástól és a kórházaktól, valamint a KÖJÁL-tól nyert információ alapján az utóbbi két esztendőben Szegeden nem volt halálos kimenetelű gombamérgezés. Az 1972-es esztendőben ugyan két gyanús esetet jelentett a mentőállomás, de jegyzőkönyvük szerint ez sem végződött halálesettel.

A gyilkos galóca előfordulására is jellemző, hogy mindenütt megjelenik, ahol a mikroklimatikus tényezők számára kedvezőek. Általános tapasztalat, hogy a csemeterdő rossz gombatermő terület. Megfigyeléseim szerint ez valóban érvényes a gyakoribb és nagyobb termőtestű gombákra, de a gyilkos galóca ebben kivételnek tekinthető. Úgy tűnik, igen rövid idő alatt kialakul a gyökérkapcsolat a már egészen fiatal fák esetében is. A sándorfalvi fiatal tölgyesekben a gyilkos galóca szinte uralkodó faj. Miután a mikroklimatikus tényezők a gyilkos galóca számára kedvezőek, a termőtestek megjelenésére szinte biztosan számítani lehet.

Külön említést érdemel a gyilkos galóca megjelenése a csapadékmennyiség összefüggésében. Míg a nagyobb, vagy közepes termetű kalaposgombák aránylag sok nedvességet igényelnek, a gyilkos galóca olykor egészen száraz időben is képes termőtest képzésére. Kimondottan szárazságtűrő gombának tekinthető. E tulajdonsága különösen veszélyessé teszi, hiszen az erdőt járó turista, természetbarát más gombát nem találva csak ezzel a fajjal találkozik és gyűjti kosarába a halálhozó mérget.

A gyilkos galócát olykor a következők miatt nem ismerik fel, illetve tévesztik más fajjal össze:

1. Hanyagul gyűjtik, csak felületesen tépik le a termőhelyről, s emiatt a bocskort hordozó tönkrész a talajban marad.

2. Néha a bocskor igen mélyen fejlődik ki és esetleg még gondosabb gyűjtés esetén is észrevehetetlen az avar között.

A határozó könyvek ezeket a körülményeket nem említik, s célszerű az iskolai tanításban is erről beszélni.

Feltűnő, hogy a gyilkos galóca Sándorfalva—Sövényháza közötti országút déli oldalán nem található. Az országút déli oldalán ugyanis csak akác- és nyárerdők vannak. A gyilkos galóca viszont a tölgy gyökérkapcsolt gombája, így ezen a területen nem fordulhat elő. Hasonló a helyzet a gyűjtési területre eső legelőknél és fenyőerdők-nél is.

A Szeged-környéki gombatermő helyek más érdekességet is tartogatnak. Gyűjtőútjaim alkalmával néhány, az Alföldön ritkaságnak számító gombafajt találtam. Formagazdagságukkal leginkább a csillaggombák hívják fel magukra a figyelmet. Leírásukkal a „Csillaggombák Szeged környékéről” c. dolgozatomban részletesen foglalkoztam [2].

Egy korallgomba fajt 1972. IX. 24-én akácerdő talaján avar között találtam. Meghatározása a mai napig sem sikerült, bizonyára a kellő részletességű határozókönyv hiánya miatt. A BÁNHEGYI—BOHUS—KALMÁR—UBRIZSY-féle nagy határozóban [3] hozzá legközelebb álló fajok a *Ramaria stricta*, illetve a *Ramaria byssiseda* azonban mindkettőtől különbözik. A gomba leírása a következő:

A termőtest 2—3 cm, fehéres, okkeres, többszörösen elágazó. Az ágak enyhén

ív alakban görbülők, az elágazások szarvasagancsszerűen felfelé egyre rövidebbek és mindig hegyes csúcsúak. A tönk rövid, mindössze 1 mm, tövén fehér molyhos. E tulajdonságok alapján az előző két fajtól eléggé különbözik. A *Ramaria stricta* ágvégei ugyanis sohasem ennyire árszerűen hegyesek.

Ezzel a fajjal korábban soha nem találkoztam. A talált két példányt megszáritva gyűjteményemben tároltam. Megjegyzem még, hogy a *Ramaria stricta* rendszeresen megtalálható itt akácokban és nyárerdőben tömegesen, azzal tehát semmiképp nem téveszttem össze.

Szeged-környéki ritkaságként említem még meg a bordás serleggombát (*Acetabula vulgaris* FUCK). Ezt a rendkívül szép formájú gombafajt is mindössze egy alkalommal gyűjtöttem 1972. V. 20-án tölgyerdőben az avar között. Egymástól néhány cm-es távolságban három példány is előfordult, s innen kb. 200 m-re még egy termőtest is mutatkozott. Ezt a fajt azért említem itt meg, mert a határozókban „gyakori”-ként szerepel, holott csupán egy alkalommal sikerült fellelnem.

Érdeklődésre tarthat számot, hogy a papsapkgombák közül két fajt sikerült megtalálnom.

A homoki papsapkgombát (*Helvella monachella* SCOP. FR.) csupán egy alkalommal találtam Sándorfalván akácerdő talaján. Egy kb. 5×5 m-es felületen 13 db kifejlett példány fordult elő, ezeket 1971. május 9-én találtam. Azóta sem akadtam rá, pedig az irodalomban ez a faj „nem ritka” megjelöléssel szerepel.

E gyakorisági megjelölések tehát csak viszonylagosak, mivel a gombák a termőhelyi viszonyokra érzékenyen reagálnak. Környékünkön a homoki papsapkgomba is kifejezetten ritkának tekinthető.

A fodros papsapkgombát (*Helvella crispa* SCOP. FR.) két alkalommal sikerült megtalálnom. Először 1972. IX. 24-én Sándorfalván tölgyerdő talaján. Itt 15 darab fordult elő. Második alkalommal 1972. X. 11-én találtam a szegedi botanikus kertben tölgyfák alatt 8 darab kifejlett példányát.

Mivel e két előfordulás egymástól messzire esik, időadataik viszont kevésbé különböznek, a határozókönyv „nem ritka” jelölése ez esetben is reálisnak mondható.

IRODALOM

- [1] BOHUS G., KALMÁR Z., UBRIZSY G.: Magyarország kalaposgombái. Budapest, 1951.
- [2] KAMARÁS G.: Csillaggombák Szeged környékéről. Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 3—7, 1970.
- [3] BÁNHEGYI J., BOHUS G., KALMÁR Z., UBRIZSY G.: Magyarország nagygombái. Budapest, 1953.

НАЛИЧИЕ ПОГАНКИ И НЕКОТОРЫХ РЕДКИХ ВИДОВ ГРИБОВ В ОКРЕСТНОСТЯХ СЕГЕДА

Г. Камараш

Автор подробно занимается вопросом о грибах поганках (*Amanita phalloides*) которые встречаются в окрестностях Сегеда и частотой отравления грибами. Потом он упоминает а том, что за последние 7 лет на краю деревни, находящейся на севере от Сегеда, нашёл 4 вида сравнительно редких грибов. Эти последние выросли в смешанном лесу.

DAS VORKOMMEN DES KNOLLENBLÄTTERPILZES UND EINIGER SELTENER PILZE IN DER UMGEBUNG SZEGEDS

G. Kamarás

Verfasser beschäftigt sich eingehend mit dem Vorkommen des giftigen Fliegenpilzes (*Amanita phalloides*) in der Umgebung von Szeged sowie mit der Häufigkeit der durch diese Art verursachten Pilzvergiftungen. Erwähnt wird ferner, dass im Laufe der letzten sieben Jahre im Gebiet des nördlich von Szeged gelegenen Sándorfalva auch vier relativ seltene Arten — in Mischwäldern — gefunden wurden.